

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

אם מברכין ברכת קדושין בשעת חופת הידועים בציבור

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 621-סא

נושא הדיון

הגב' א' היא ידועה בצבור כאשתו של מר ב', ואף ילדה לו שני בנים ללא נישואין כדמו"י. הם גרים כבר כמה שנים בדירה אחת כזוג נשוי, וכך הם נחשבים בעיני השכנים. לדברי א' וב' המשפחה הקרובה והידידים הקרובים יודעים את האמת שמעולם לא נישאו ביניהם. עד לאחרונה היה מר ב' קשור בקשרי נישואין עם אשה אחרת ממנה התגרש לאחרונה, ועכשיו הוא מבקש להנשא עם גב' א' בחופה כדמו"י. הגב' א' לא נישאה מעולם לאדם אחר, וגם לא התעורר כל חשש של פסול קהל.

השאלות לדיון

א. ידועים בצבור כזוג נשוי, ולהם שני ילדים משותפים, האם חוששים שמא נתכוין לקדשה.
ב. קידש ולא ברך ברכת אירוסין, האם מברך בשעת נישואין גם ברכת אירוסין אע"פ שעבר זמן רב מאז הקדושין.

תשובה

א. כתב הרמב"ם אסו"צ פ"א הכ"א ושו"ע סי' יט סעי' 3: איש ואשה שצאו ממדה"י היא אומרת זה צעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזקו צעיר שלושים יום שהיא אשתו הורגין עליה. ודייק בנזכ"ק אבה"ע"י סי' נד דאפילו הוחזקו שלושים יום צעין שיאמר זו אשתי והיא תאמר זה צעלי, וצלי זה אין הורגין על החזקה כיון שלא הוחזקו שאין שם תנאי בקדושין ונישואין שלהם עד שיאמרו צפירוש זו אשתי וזה צעלי. וכ"כ במהר"ם מינץ סי' כג ועוד אחרונים שהוצאו באולנה"פ שם אות ד ובס' המפתח לרמב"ם פרנקל שם. וכתב בפד"ר כרך 7 עמ' 87 שאם בדורות הראשונים אשר פרט למיעוטא דמיעוטא נערכו חיי המשפחה בישראל כדת וכדין ואעפ"כ לא היה אפשר לקבוע בצירור שהם זוג נשואים כל עוד ולא שמענו מפיו שהיא

אשתו ומפיה שהוא צעלה, ק"ו בדורנו לנו ומסוג אלה אנשים המתדיינים לפנינו שאין לקבוע דבר ברור מזה שרואין שהם מתנהגין כאיש ואשה שאמנם הם נשואים כדמויי לולא אמירה דידיה שאמר זו אשתי. ועיי' עטרת שלמה ח"ב סי' ו' אות ג שהזוגות באר"י שרובם פרקו מעליהם עול תורה ומצוות, קשה לקבוע בזוגות שהם בחזקת נשואים בחו"ק, עיי"ש (ועיי' פד"ר כרך ז עמ' 60 דאלו הנקראים ידוע וידועה בלבד יולאי דופן הם המצויים בכל דור ודור, אע"פ שהם מקבלים לנערינו הכרה אשר יש בה משום עידוד להרחצת הפירצה והמסייעת להרס המשפחות).

ובנידון דין שהוחזקו עיי' שכנים כצעל ואשה, אך לא קבלנו עדות שאמרו זו אשתי וזה בעלי, אין בחזקה לצד הכרעה שהיו ביניהם קדושין לענין דין סוקלין ושורפין על החזקה. ואף מלד החזקה דאין אדם עושה בעילתו צ"ז שנאמר לגבי מחזיר גרושתו שבודאי קדשה, אין להחמיר כאן, שהרי אינם שומרי מצוות ולא נזהרו מכרת דנדה, ועוד, שהרי הצעל היה נשוי באופן חוקי לאשה אחרת, ואשה שניה אסורה עליו באר"י, וכבר פסק הרמ"א בשו"ע אבהע"ז סי' לג סעי' א עפ"י תה"ד סי' רט שאם יש לו אשה אחרת לא חיישינן לומר אין אדם עושה בעילתו צ"ז. אלא דכבר כתב באר"י סי' לג ס"ק א שדעת הרמ"א היא כדעת המש"ל גירושין פ"י ה"ח בשם הרד"ק ח"א סי' שנא - ועיי' שו"ע אבהע"ז סי' קמט סעי' א ובבאר היטב ופ"ש שם - אבל מ"מ לדעת תשו' הרשב"א סי' קפא, הוצא בצ"י סו"ס יז, גם בכה"ג חיישינן לה.

וכתב בפד"ר כרך א עמ' 149 (מהגר"א גולדשמידט והגר"ש קרלין והגר"י בצליקי ז"ל) דמכיון שישנה מחלוקת בזה אין להקל בלי גט, באין נימוק לקולא. וכתב בשו"ת שמ"ש ומגן ח"ב סי' טו שכך פסקו בתי דינים בארץ שיש לשלוח גיטין לנשים שחיו עם אנשים בלי חו"ק ונפרדו מהם (אלא שהמחזר עלמו כתב שם שלא הסכים עם בתי דין אלה משום "דאם כן לא הנחת בת וכו' כי רובם יש להן חשוק, יש של שנה ונפרדים ויש ב' שנים ויש עשר שנים ויותר"). ועיי' באחרונים המצוינים בידיע אומר ח"י אבהע"ז סי' א וז"ל דבכל נישואין אחרניים אין דנים מלד חזקת איש ואשתו אלא רק מלד חזקה אין אדם עושה בעילתו צ"ז, גם אם אמרה שהיא אשתו, כיון שידוע שתחילת התחברותם היתה שלא לשם אישות כדמויי, וכבר כתב בשו"ת פנ"י ח"א סי' א דכה"ג אמרינן דלזנות נכתונו והעלימו דצריהם, ואין החזקה עושה כלום לומר שודאי קדשה בפני עדים והלכו להם וכו', אע"ג דהיו ביחד כמה שנים אמרינן דינרם תקפס וזנות קעבדי ומעלימים דצריהם, ואע"ג שאמרה שהן איש ואשתו כיון שנותנים אמתלא לדצריהם נאמנת. ועיי' אול"פ סי' יט סעי' ב אות ה מכמה אחרונים שפסקו כן. אמנם בעין ילחק ח"א סי' מז אות יג כתב לאסור בנידונו שנתחברו בעיר אחת בלא חו"ק ונסעו משם למקום אחר ודרו שם בחזקת איש ואשה, דקשה לסמוך על סדרת הפניי להקל בזה, די"ל דהפניי לא הקל אלא כשנשאת כבר לאחר, אבל היכא בלא נשאת עדיין קשה לנרף זאת לקולא. ועיי' פסקי הלכות לר"ד מקרלין ה"י אישות סי' ד דף מז ע"ב עפ"י כתובות עג ותוס' גיטין כו ב שכתב ידוע בעיר שהם דרים ביחד כדרך איש ואשתו אף שצעל בלא עדי יחוד ה"י כאילו יש עדים שצעל, אמנם אינה מקודשת בודאי אלא מספק. ועיי"ש יד דוד אות פח. ועזר מקודש סי'

טז בארוכה).

ובנידון דידן, כיון ששני בני הזוג מצקשים להמשיך לחיות יחדיו ע"י חו"ק, ואין רלוונס להיפרד, וגם אין שאלה של זנות, הרי הם מותרים זל"ז. אבל אם יתחרטו ויצקשו להיפרד, יהיה על בית הדין לשקול את הענין אם לריכה גט או לא. ולענין ברכת הקדושין בחופה שלהם, אם חוששים שמא כבר נתקדשה על ידו, ע"י להלן.

ב. כתב הרא"ש כתובות פ"א סי' יז: כתב רב שרירא בתשובה המארס בלא ברכה חסר את אירוסין ברכה שהיא מלוה. המצרך ברכת אירוסין בבית חתנים צריך ברכה שאינה לריכה לו ועוצר משום לא תשא. ורבינו נסים הורה אם לא צריך ברכת אירוסין יצרך בשעת נישואין עם ז' ברכות, וכן מסתבר, וכן מלאתי בנמוקי הרב ר' יונה ז"ל שכתוב משמו, ודימה אותו למי שלא צריך אחר אכילתו שחוזר ומצרך אחר המזון כל זמן שלא נתעכל המאכל שבמעיים, וכן ה"כ אע"פ שעבר זמן מרובה כל זמן שלא נגמר ההיתר מצרך, וכיון שאין ההיתר נגמר אלא ע"י חופה יכולין לומר הברכה בשעת הנישואין. ע"כ. והמחבר צו"ע סי' לד סעי' ג פסק כרב שרירא גאון שאם לא צריך ברכת אירוסין בשעה שקידש לא יצרך אותה בשעת נישואין, אמנם הרמ"א שם פסק כרבינו נסים והרא"ש דמצרכין אותה בשעת נישואין, וכן נוהגין אפי' קידש אשה מזמן ארוך מצרכין ברכת אירוסין תחת החופה. וי"א דחוזר ומקדש אותה תחת החופה כדי שיהיו הקדושין סמוכין לברכה (ריב"ש סי' פצ). ואם צריך כבר ברכת אירוסין בשעת קדושין הראשונים י"א דחוזרים ומצרכין תחת החופה בלא הזכרת שם משום הרואים (ריב"ש שם לענין המקדש ע"י שליח), וכן נ"ל. ע"כ. וכבר ביארו אחרונים את מחלוקת הראשונים בזה האם ברכת האירוסין היא ברכת המלוות, שע"כ אם לא צריך קודם האירוסין אינו מצרך אח"כ דכבר עברה המלוה, או שאין האירוסין חשיבא מלוה אלא זו ברכת השבח שקדשנו במלוותיו ולנו איזה אשה לינשא לה ואיזו לא, וע"כ אם לא צריך קודם אירוסין מצרך אח"כ.

ובנידון דידן שבני הזוג מוחזקים בצבור כבר כמה שנים כזוג נשוי, אע"פ שאין הורגין על חזקה זו של ידועים בצבור, כמצואר לעיל אות א, וגם מלד חזקה אין אדם עושה בעילתו צ"ז פסק הרמ"א דאין חוששין כשהיה נשוי אשה אחרת, מ"מ לענין ברכת הקדושין - לדעת המחבר צו"ע שאין מצרכין אותה לאחר זמן אם לא צרכו אותה בזמן קדושין - לכאורה היה מקום לומר דיש לחשוש לדברי העין ילחק שמא דינה כמקודשת לו מכבר, ואין לצרך על הקדושין בשעת החופה, ועכ"פ מידי ספק לא נפיק, וספק ברכות להקל, ע"י רמב"ם ברכות פ"ד ה"ב ופ"ח ה"ב ושו"ע או"ח סי' קסז סעי' ט וסי' רט סעי' ג, לענין ברכת המלוות, ואף אם זו ברכת השבח הרי פסק הפר"ח יו"ד סי' כח ס"ק ה ופמ"ג או"ח סי' רכה א"א ס"ק ט ובה"ל למ"צ סי' תרמא ד"ה אלא בשם זכורי יעקב שאף ספק בצרכת שהחיינו להקל וודלא כצ"ח או"ח סו"ס כט ואליהו רבא סי' כז ס"ק א ולל"ח ברכות א ח דצרכת שהחיינו מצרך מספק שאינה באה אלא על שמחת לבו של אדם ואם הוא שמח ומצרך לה' על שהחיינו וקיימהו עד הזמן הזה אין כאן

משום לא תשא. וי"ל שזהו טעמו של הגר"א שמצריך שהחיינו ציוס צי דר"ה אף כשאין לו פרי חדש, ואכמ"ל.

והורה בזה מרן הגריש"א לכבי הגר"נ אייזנשטיין שליט"א דאין בזה כלל שאלה שנריכין לצרך צרכות הקדושין, אלא שלענין שבעת ימי שמחה כיון שנהגו כאיש ואשתו אין לצרך אלא יום אחד, לא מיבעיא לדעת הנוצי"ת אבהע"ז ס"י פא בתשובה מבן המחבר, הוצא צפת"ש ס"י סב ס"ק ט, דנואף הבא לישא בעולמו אין לצרך אלא יום אחד כאלמון שנשא אלמנה, אלא אף לדעת החת"ם צשו"ת חלק אבהע"ז ס"י קכג דנואף שנשא בעולה יש לו ז' ימים, דגבי ידידה יש עוד טעם לשמחה ז' ימים חוץ משמחת ביאה ראשונה, דשמחת נישואין ראשונים ג"כ מספיקים בשביל לצרך ז' ימים, ולכן אף שכבר טעם טעם ביאה מ"מ אלו הנשואין הראשונים שלו, ולכן יש לו ז' ימים, אבל אם היו נוהגים כאיש ואשתו אין לצרך אלא יום אחד דהא אין כבר גם שמחת נישואין ראשונים והוו כאלמון שנשא אלמנה.

אברהם דוב לוי.

ב

צמש"כ צאות א, לכאורה י"ל דכאן גם העין ילחק יודה, דהרי לפי דבריהם של בני הזוג המשפחה הקרובה וכן הידידים הקרובים יודעים את האמת שמעולם לא נישאו ביניהם, א"כ נהי דלגבי השכנים הוחזקו כאיש ואשתו, מ"מ לגבי בני המשפחה הקרובה והידידים הקרובים לא הוחזקו, וא"כ לכאוי אינה חזקה שסוקלין עליה [וראה צשו"ת הרמ"א שהוצא בגליון השו"ע יו"ד ס"י קפה צאיש ואשה שנהגו צדיני הרחקה דנדה בגלל סיבה מסויימת כלפי הצריות, אם הם שיודעים שאינו כן אם מותרים צתשמיש, ועיי"ש מה שדן להציא ראה מינחק אבינו].

ולפי"ז ה"ה לענין צרכה י"ל דאפשר לצרך דלא מיחשב כקדושין.

שמואל חיים דומב.

מסקנות

א. מכיון שהאשה לא נישאה מעולם לגבר אחר, וגם הבעל לא נשא אשה אחרת אחרי שהתגרש מאשתו הראשונה, הרי אלו מותרים להנשא זל"ז.

ב. לענין ברכת הקדושין בחופה שלהם, פסק מרן הגריש"א שליט"א שאין ספק שבשעת החופה צריכין לברך ברכת הקדושין, אך אין להם שבעת ימי שמחה רק יום אחד.